

Мельник С.І.

доктор економічних наук, доцент,
заступник декана факультету № 2
(підготовка фахівців для підрозділів кримінальної поліції)
Львівського державного університету внутрішніх справ

Melnyk Stepan

Lviv State University of Internal Affairs

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

METHODICAL PRINCIPLES OF INTELLECTUALIZATION OF FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

У статті доведено доцільність розгляду інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства як процесу, що ґрунтується на стимулюванні інтелектуальної активності суб'єктів безпеки, який разом із посиленням інформаційного обміну сприяє забезпеченню фінансової безпеки на рівні, що уможливлює досягнення фінансових інтересів та формує основи розвитку підприємства. В авторському трактуванні інтелектуалізація передбачає генерування нових знань щодо можливої зміни рівня фінансової безпеки та варіантів дій задля підтримання стабільності та стійкості функціонування, повернення до стану рівноваги й надійності у вжитті захисних заходів, а також розширення можливостей для їх вжиття суб'єктами безпеки через удосконалення організаційного забезпечення, підтримку ініціативності працівників профільних підрозділів, децентралізацію у вирішенні окремих завдань. Запропоновано здійснювати інтелектуальну стратифікацію суб'єктів безпеки шляхом оцінювання рівня інтелекту кожного працівника з подальшим їх групуванням на тих, що є носіями «елітного», «неординарного» або «ординарного» інтелекту.

Ключові слова: фінансова безпека, інтелектуалізація, потенціал, суб'єкт безпеки, інтелект.

В статье доказана целесообразность рассмотрения интеллектуализации управления финансовой безопасностью предприятия как процесса, который основывается на стимулировании интеллектуальной активности субъектов безопасности, который вместе с усилением информационного обмена способствует обеспечению финансовой безопасности на уровне, который делает возможным достижение финансовых интересов и формирует основы развития предприятия. В авторской трактовке интеллектуализация предусматривает генерирование новых знаний касательно возможного изменения уровня финансовой безопасности и вариантов действий с целью поддержания стабильности и устойчивости функционирования, возвращения к состоянию равновесия и надежности в принятии защитных мер, а также расширения возможностей для их принятия субъектами безопасности через совершенствование организационного обеспечения, поддержку инициативности работников профильных подразделений, децентрализацию в решении отдельных заданий. Предложено осуществлять интеллектуальную стратификацию субъектов безопасности путем оценивания уровня интеллекта каждого работника с последующей их группировкой на тех, что являются носителями «элитного», «неординарного» или «ординарного» интеллекта.

Ключевые слова: финансовая безопасность, интеллектуализация, потенциал, субъект безопасности, интеллект.

The current financial and economic activity of Ukrainian enterprises is characterized by a high level of uncertainty, which, as a result of further transformation of the national economy, increasing influence of foreign economic factors and finding their own competitive position in the market, form new management requirements. The expediency of considering the term "intellectualization" in relation to the management of financial security of the enterprise from the standpoint of applying a creative approach to solving the problem of financial security through the development of intellectual potential in the managed and control subsystems. The expediency of considering the intellectualization of financial security management as a process based on stimulating the intellectual activity of security entities, which, combined with the strengthening of information exchange, contributes to financial security at a level that enables the achievement of financial interests and forms the basis of enterprise development.

In the author's interpretation, intellectualization involves generating new knowledge about possible changes in the level of financial security and options for action to maintain stability and stability return to balance and reliability in the implementation of protective measures, as well as expanding opportunities for their application by security actors. Ensuring, supporting the initiative of employees of specialized units, decentralization in solving certain tasks. It is proved that the intellectualization of financial security management of enterprises should provide a focus on the implementation, due to available intellectual resources, intellectual potential for the formation of intellectual capital. In accordance with this position, it is proposed to carry out intellectual stratification of security entities by assessing the level of intelligence of each employee and then grouping them into those who are carriers of "elite", "extraordinary" or "ordinary" intelligence. It is substantiated that the results of intellectual stratification should be the basis of the process of intellectualization of financial security management of the enterprise with changes in: personnel of units involved in financial security, selection of candidates for vacancies, employee motivation system to increase personal intellectual characteristics and retraining program advanced training of security subjects.

Key words: financial security, intellectualization, potential, security subject, intelligence.

Постановка проблеми. Поточна фінансово-господарська діяльність українських підприємств характеризується високим рівнем невизначеності, що, будучи наслідком подальшої трансформації національної економіки, посилення впливу зовнішньоекономічних чинників та пошуку власної конкурентної позиції на ринку, формує нові вимоги до управління. Збереження цілісності підприємства як соціально-економічної системи, тобто підтримання необхідного рівня стабільності, стійкості, рівноваги та надійності, потребує своєчасного реагування на всі зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що неможливо без гнучкості та адаптивності, основою яких стає інтелектуалізація, тобто без активнішого використання інтелектуального потенціалу для виявлення проблем, розроблення й реалізації найдоцільніших управлінських рішень [2, с. 277; 3, с. 85; 6, с. 330]. Слід зауважити, що в науковій літературі немає напрацювань щодо інтелектуалізації не лише стосовно управління фінансовою безпекою підприємства, але й щодо розгляду цього актуального напрямку у безпекознавстві загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства відображені в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як І. Бланк, О. Барановський, Т. Васильців, Ю. Воробйов, А. Воронкова, К. Горячева, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Костирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов. Доробком зазначених науковців можна вважати обґрунтовану сутність поняття фінансової безпеки та сформовані методичні засади щодо оцінювання її рівня. Однак, низка питань, пов'язаних зі внесенням необхідних змін в управління фінансовою безпекою підприємства внаслідок високої нестабільності середовища функціонування, є недостатньо розглянутою.

Метою дослідження є визначення сутності та формування методичних засад інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як й інші терміни в економіці, інтелектуалізацію можна вважати запозиченою, зокрема з психології, де її розуміють як процес, пов'язаний з посиленням інтелектуальної діяльності людини, розвитком інтелекту через розширення пізнавальних здібностей, збільшення ефективності використання інтелектуальних ресурсів.

Інтелектуалізація є потрібною складовою частиною та основою формування таких понять, як «інтелектуалізація суспільства», «інтелектуалізація економіки», «інтелектуалізація підприємства» та «інтелектуалізація управління». Оскільки в подальшому буде йтися про управління фінансовою безпекою підприємства, то зосередимо увагу на визначенні сутності інтелектуалізації на мікрорівні.

Сутність інтелектуалізації підприємства чітко сформовано у публікації В. Іванової як «процес нагромадження розвитку та поліпшення структури інтелектуального потенціалу підприємства задля забезпечення його стратегічних цілей в умовах гіперконкуренції» [1, с. 55].

За основу під час розгляду інтелектуалізації управління можна взяти твердження В. Петранка, який ще у 2009 р. сформулював новітню управлінську парадигму у такому форматі: «інтелектуалізованому суспільству – інтелектуалізоване управління» [4, с. 55]. До формування методологічної основи інтелектуалізації управління долучився Й. Ситник, у наукових публікаціях якого обґрунтовується потреба створення апаратом управління умов, за яких «вплив керуючої системи на керовану забезпечить інтелектуально-орієнтовану діяльність підприємства та отримання конкретних результатів» [5, с. 94].

На нашу думку, інтелектуалізацію управління фінансовою безпекою підприємства доцільно трактувати як процес, що ґрунтується

на інтелектуальній активності суб'єктів безпеки, що разом із посиленням інформаційного обміну сприяє забезпеченню фінансової безпеки на рівні, що уможливує досягнення фінансових інтересів та формує основи розвитку підприємства. Доцільно підкреслити, що авторське визначення ґрунтується на пріоритетності використання інтелекту особистості для вирішення поставлених перед нею завдань, конкретизуючи важливість стимулювання інтелектуальної активності саме суб'єктів безпеки.

Інтелектуальна активність, на нашу думку, має передбачати можливість і здатність використати набутий досвід, отримані знання, уміння й навички для виконання поточних завдань та спроможність розвиватися, самовдосконалюватися, збільшувати інтелектуальний потенціал відповідно до потреби бути готовим до нетипових ситуацій, які є новими й потребують творчого підходу. Нетиповість ситуації потребує насамперед зосередження уваги на розвитку у працівників профільних підрозділів умінь щодо узагальнення великих обсягів інформації з виокремленням потрібних даних для проведення аналізу ситуації, розроблення можливих сценаріїв розвитку подій та формування оптимального варіанта управлінських рішень.

Інтелектуалізація передбачає також не лише генерування нових знань щодо можливої зміни рівня фінансової безпеки та варіантів дій для підтримання стабільності й стійкості функціонування, повернення до стану рівноваги й надійності у вжитті захисних заходів, але й розширення можливостей для їх вжиття суб'єктами безпеки через удосконалення організаційного забезпечення, підтримку ініціативності працівників профільних підрозділів, децентралізацію у вирішенні окремих завдань. Методологічні засади мають сприяти ефективнішому використанню інтелекту кожного працівника профільних підрозділів, а також сумарного інтелекту через узгодженість особистих інтересів, спадковість традицій, передавання досвіду та зважену кадрову політику щодо посилення інтелектуального потенціалу.

Формуючи проміжні підсумки, можемо стверджувати, що інтелектуалізація управління фінансовою безпекою підприємств передбачає зосередження уваги на реалізації через наявні інтелектуальні ресурси інтелектуального потенціалу для формування інтелектуального капіталу. Інтелектуалізація має передбачати зосередження уваги на розвитку людських ресурсів, генеруванні нових знань та ефективному використанні інформації. Відповідно до цієї позиції слід зосередити увагу на питанні інтелектуальної стратифікації суб'єктів безпеки.

Автором терміна «інтелектуальна стратифікація» можна вважати В. Петренка, який його визначає як «диференціацію осіб та їх організованих груп за рівнем та результатами використання їх інтелекту» [4, с. 52]. Ідея В. Петренка полягає в тому, щоби працівників підприємства поділити на групи, тобто страти, за рівнем інтелекту: «ординарний» (виконання завдань, які відповідають наявним знанням, характеризуються типовістю та повторюваністю), «неординарний» (потребує нових знань, досвіду, характеризується збільшенням частки інтелектуальної праці) та «елітний» (потребує творчого підходу до виконання складних та нових завдань, полягає в роботі зі значними масивами інформації, передбачає систематичне збільшення знань, наявність прагнення до самовдосконалення). З таким підходом доцільно погодитися та розглянути можливість його застосування в процесі інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства у двох ракурсах: по-перше, для групування працівників, які задіяні у забезпеченні фінансової безпеки підприємства; по-друге, для розроблення заходів щодо зміни фактичної структури на користь такої, яка би забезпечувала виконання поставлених завдань.

Беручи за основу класифікацію підрозділів, які задіяні в процесі забезпечення фінансової безпеки («координуючий», «профільні» та «непрофільні») [2, с. 280], вважаємо доцільним здійснити оцінювання рівня інтелекту кожного працівника. За допомогою тестів, співбесіди та аналізу функціональних завдань, а також результатів роботи в попередніх періодах усіх працівників потрібно охарактеризувати на належність до певної інтелектуальної страти. Оптимальним є варіант, коли в координуючому підрозділі задіяні співробітники з «елітним» інтелектом, адже вони мають творчо підходити до виконання завдань щодо своєчасного виявлення зміни рівня фінансової безпеки, здатні розробляти та організовувати вжиття захисних заходів. У профільних підрозділах може бути задіяний персонал із «неординарним» інтелектом, а в непрофільних – з «ординарним» (рис. 1), але керівники цих підрозділів мають бути носіями «елітного» інтелекту.

Розглянемо варіанти дій за відхилення фактичного рівня інтелектуалізації від рекомендованого (рис. 2). За позитивного відхилення, тобто вищого рівня інтелектуальних характеристик окремого працівника, доцільно розглянути можливість переведення його в інший підрозділ, який потребує вагоміших знань та здібностей, підвищити в посаді та мотивувати до подальшої інтелектуальної активності. За недостатнього рівня інтелекту у співробітника, що не дає змоги йому забезпечу-

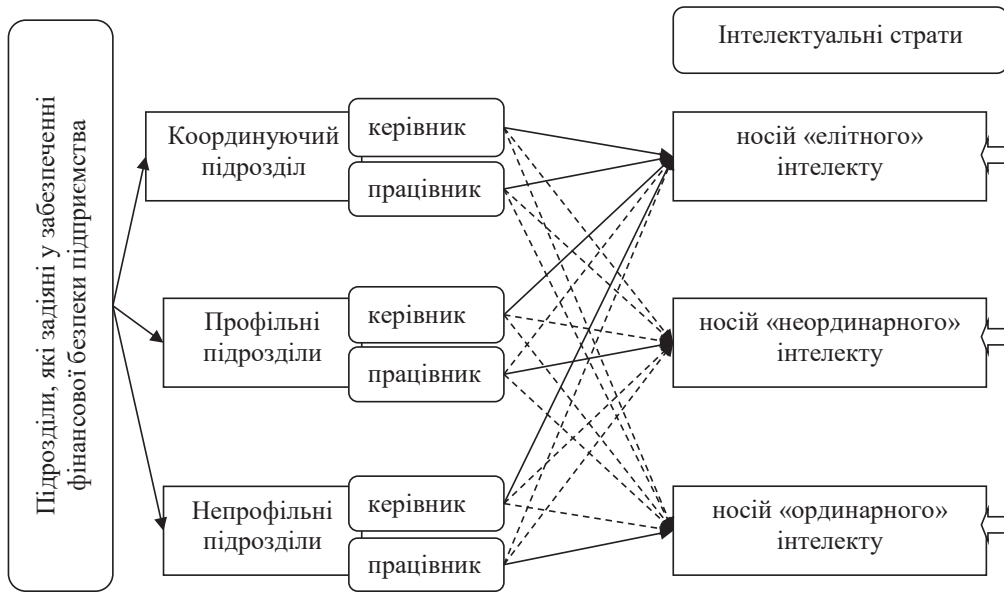

Рис. 1. Варіанти результатів оцінювання інтелектуальних характеристик працівників підрозділів, задіяних у забезпеченні фінансової безпеки підприємства

вати потрібний рівень виконання завдань, слід спільно сформуванати програму самопідготовки, посилити обмін досвідом у межах групи, застосувати матеріальні та нематеріальні мотиватори, створити умови для розвитку та отримання нових знань.

Результати оцінювання інтелектуальних характеристик кожного працівника мають стати основою для вдосконалення організаційного забезпечення та внесення потрібних змін у кадрову політику у сфері фінансової безпеки підприємства шляхом:

Рис. 2. Процес розвитку інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства

- кадрових змін у складі координуючого, профільних та непрофільних підрозділів;
- реалізації програми формування нових знань в окремих працівників та організаційних знань у групах;
- розроблення планів та критеріїв систематичного оцінювання інтелектуальних характеристик працівників зі встановленням їх належності до певної інтелектуальної страти;
- аналізування переходу певного працівника з однієї інтелектуальної страти в іншу зі встановленням причин та застосуванням мотиваційних програм;
- формування системи мотиваторів для працівників різних підрозділів з урахуванням їх функцій у процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- застосування до працівників матеріальних (доплати, преміювання) та нематеріальних (курси підвищення кваліфікації, семінари, конференції, переведення на нову посаду) стимулів до підвищення ними особистих інтелектуальних характеристик;
- розроблення програми розвитку знань відповідно до прогнозів зміни завдань у сфері забезпечення фінансової безпеки у тактичному й стратегічному вимірах;
- налагодження та підтримання контактів із рекрутинговими підприємствами для підбору претендентів на заміщення вакантних посад з обов'язковою перевіркою інтелектуальних характеристик;
- створення бази даних працівників щодо рівня їх особистих інтелектуальних характе-

ристик із фіксацією зміни належності до певної інтелектуальної страти;

- удосконалення системи інформаційного забезпечення координуючого, профільних та непрофільних підрозділів відповідно до переліку основних завдань.

Очікувані результати стратифікації працівників, проведення організаційних змін та застосування мотиваторів можна окреслити так: зростання особистих інтелектуальних характеристик та організаційних знань, збільшення інтелектуального потенціалу та інтелектуального капіталу, посилення взаємодії між усіма підрозділами та ефективніше використання інтелектуальних ресурсів, що в сукупності має сприяти зростанню інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства.

Висновки з проведеного дослідження.

Результати інтелектуальної стратифікації мають стати основою процесу розвитку інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства з проведенням змін у кадровому особовому складі підрозділів, задіяних у забезпеченні фінансової безпеки, доборі претендентів на вакантні посади, системі мотивації працівників для збільшення особистих інтелектуальних характеристик та програмі перепідготовки й підвищення кваліфікації суб'єктів безпеки.

Подальші дослідження доцільно орієнтувати на розроблення програми інтелектуалізації управління фінансовою безпекою підприємства, застосування якої має забезпечити синхронізацію у зростанні інтелектуальних характеристик усіх учасників взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Іванова В. Економіка, заснована на знаннях, та економіка знань: адекватність використання категорій. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 3. С. 47–54.
2. Мельник С. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2013. Вип. 23.14. С. 276–281.
3. Мельник С. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 2(51). С. 84–87.
4. Петренко В. Інтелектуальні ресурси соціально-економічних систем: аспекти інноваційного управління : монографія. Івано-Франківськ : ПП Курилюк В.Д., 2009. 196 с.
5. Ситник Й. Концептуальні засади інтелектуалізації систем менеджменту підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 8(134). С. 90–97.
6. Штангрет А. Методичні аспекти управління фінансовою безпекою підприємств. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2013. Вип. 23.2. С. 328–335.

References:

1. Ivanova V. (2011) *Ekonomika, zasnovana na znanniakh, ta ekonomika znan: adekvatnist vykorystannia katehorii* [Knowledge-based economy and knowledge economy: adequacy of category use]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, no. 3, pp. 47–54.
2. Melnyk S. (2013) *Teoretychni osnovy finansovoi bezpeky pidprijemstva* [Theoretical foundations of financial security of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 24.14, pp. 276–281.
3. Melnyk S. (2019) *Formuvannia mekhanizmu upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidprijemstva* [Formation of the mechanism of management of financial safety of the enterprise]. *Biznes-navihator*, vol. 2(51), pp. 84–87.

4. Petrenko V. (2009) *Intelektualni resursy sotsialno-ekonomichnykh system: aspekty innovatsiinoho upravlinnia* [Intellectual resources of socio-economic systems: aspects of innovation management]. Ivano-Frankivsk : PP Kuryliuk V.D. (in Ukrainian)
5. Sytnyk Y. (2012) *Kontseptualni zasady intelektualizatsii system menedzhmentu pidpriemstva* [Conceptual principles of intellectualization of enterprise management systems]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 8(134), pp. 90–97.
6. Shtanhret A. (2013) *Metodychni aspekty upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv* [Methodical aspects of financial security management of enterprises]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 23.2, pp. 328–335.